

prăvălii (magazine) nume bosniac sau „slav meridional” unit cu numele pur arab sau turc, în general pus înainte. Există în Bosnia două cuvinte de uz curent: turc și moslem. Primul înseamnă musulman cu adevărat turc sau anatolian de origine,, al doilea o persoană de rasă slavă care a adoptat religia islamică.

CAPITOLUL IV

ORIENTUL

dela anul 4 înainte de Hristos pînă la 1400 d. Hristos

1) CUCERIRILE EVANGHELIEI ÎN ORIENT

Călăuziți de stea la Betleem, „magii din răsărit” s-au închinat Copilului născut ca „împărat al Iudeilor”. Și i-au oferit ca dar : aur, tămîie și smirnă ; apoi ei s-au întors în țara lor (Matei 2), unde fără îndoială ei au istorisit ceea ce au văzut și au auzit. În „mulțimea adunată la Ierusalim în ziua Cincizecimii, se găseau : părți, mezi, elamiți, locuitori din Mesopotamia”. Ei au fost martori la revărsarea Duhului Sfînt și la minunile care au însoțit acest lucru. Ei au auzit pe Petru propovăduind : „Dumnezeu a făcut Domn pe acest Isus pe care i-ați răstignit voi” (Fapt. 2.36). Prin ei, Evanghelia a fost adusă în sinagogile din răsărit, încă din primele veacuri.

Eusebiu, istorisind evenimentele care au avut loc în veacul al doilea, ne face cunoscut, că mulți ucenici „a căror inimă era înflăcărată de către Cuvîntul divin și de o arzătoare dorință de a cunoaște mai mult”, au respectat mai întîi porunca Domnului nostru, împărțind averile lor la cei săraci. Apoi ei au început să călătorească departe pentru a propovădui Evanghelia aceluia care nu auziseră niciodată Cuvîntul credinței, năzuind ca mai pe sus de toate să propovăduiască pe Hristos și să facă cunoscute Sfintele Evanghelii. De îndată ce ei au pus fundamentul credinței

în regiunile barbare, și izolate, ei au format pastori și i-au trimis acolo și le-au dat în grijă sufletele pe care le aduseseră la credință, și ei s-au dus în alte ținuturi. Au fost astfel întemeiate biserici și evangheliștii și-au continuat lucrarea lor nu numai în vastul imperiu roman, ci și în granițele marelui imperiu vecin, Persia și chiar și mai departe. Această nouă putere, scrie un scriitor din veacul al II-lea, care izvorăște din lucrurile făcute de Domnul și apostolii Săi, a potolit flacăra pasiunilor omenești și a dus acolo la acceptarea din inimă a unei aceiași credințe pentru o mare varietate de rase, națiuni, cu obiceiuri foarte diferite. Căci noi, putem a consemna acțiuni care au avut loc în India, printre chinezi, perși, mezi, în Arabia, în Egipt, în Asia și în Siria, printre galateni, părți și phrigieni; în Ahaia, în Macedonia și Epir, în toate insulele și provinciile peste care răsare și apune soarele.

Bisericile care s-au răspândit atât de repede în Siria și în imperiul persan, au fost cruțate de numărul mare de influențe pe care le-au cunoscut bisericile occidentale datorită diferenței de limbi și împrejurări politice. Limba aramaică se vorbea în Palestina și Palmyria (Siria). Ea era de asemenea întrebuintată ca limbă comercială în toată valea Eufratului; invidia și neîncrederea reciprocă, care domnea între imperiul roman și cel persan erau un zid eficace pentru împiedicarea oricăror relații.

2) CREȘTINISMUL ÎN PERSIA

Bisericile din orient au păstrat mai multă vreme caracterul de simplitate după Scriptură decât cele din occident. Nici chiar în veacul al treilea ele nu erau încă organizate într-un sistem unic și țara nu era împărțită în eparhii. Existau uneori mai mulți episcopi pentru aceeași biserică și credincioșii se străduiau în mod activ și cu succes ca să ducă mărturia lor în regiuni mereu noi.

Către începutul secolului al IV-lea, papa Ben Aggai, a propus un plan de unire într-o federație, a tuturor bisericilor din Persia, cuprinzând în acestea și cele din Siria și din Mesopotamia sub conducerea episcopului capitalei Seleucia, Clesiphou, unde locuia el însuși. S-a rezistat cu tărie împotriva acestei propuneri. Însă episcopul insistă atâta încât sfârși prin a fi numit „catolicul” și în 498 a fost acceptat titlul „de „patriarhul orientului”.

Religia dominantă a Persiei derivă din aceea pe care a introdus-o Zoroastru cu opt veacuri înainte de Hristos. La timpul său, el a protestat împotriva idolatriei și a nelegiuirii, învățând că

nu există decât un Dumnezeu, Creatorul, care este plin de bunătate și că numai El singur trebuie ca să fie cinstiți (adorat). Zoroastru nu impunea religia sa prin forță, el credea că adevărul învățaturii sale va triumfa. El folosea focul și lumina pentru a reprezenta lucrările lui Dumnezeu, însă întunecimile și cărbunele de lemn pentru a zugrăvi puterile răului. El credea că Dumnezeu a creat ceea ce este bun, și rezuma conduita omului în acești termeni: „Fă fapte bune și abține-te de cele rele”. Dela veacul al VI-lea și până la veacul al III-lea înainte de Hristos, învățătura lui Zoroastru a învins la persani, însă ea a cunoscut declinul și a fost reînviată de către dinastia „sasanidă”, aceea care stăpânea la epoca de care vorbim aici.

Când Constantin a făcut din creștinism religia de stat a imperiului roman, regii persani au început să suspecteze pe cei care se numeau „nazarineni” în țara lor, ca fiind simpatizanți cu împărăția rivală pe care ei o urau și de care se temeau. În timpul lungii domnii a regelui persan Sapon II, această bănuială s-a transformat într-o violentă persecuție, care a fost aștitată de magii sau preoții zoroastrieni, care au uitat principiile fondatorului lor și de mărturia predecesorilor lor, călăuziți de steaua dela Betleem. Această persecuție a durat patruzeci de ani, perioadă în timpul căreia creștinii au suferit toate torturile posibile și care nu se pot imagina. Se presupune că aproximativ 16 000 dintre ei au fost omorâți și că nenumărați martori ai lui Hristos au avut de suferit pierderi și neliniști care nu se pot descrie. Prin răbdarea lor și prin credința lor, bisericile persane au ieșit biruitoare din această lungă și de temut încercare și după o generație de suferințe (339—379), ele s-au bucurat din nou de o mare libertate religioasă.

Dela această perioadă ne-au parvenit „Homiliile din Afrahat”, numite și „înțeleptul persan”. Aceste homilii cuprind o expunere de doctrină și morală, demonstrând de asemenea cât de reală (indiscutabilă) era separarea între cei din imperiul roman și celelalte țări din afara granițelor lui. În adevăr, autorul nu menționează aici nici măcar sinodul dela Niceea, nici numele lui Arie și Atanasie, cu toate că la acea epocă se scria despre bisericile occidentale cum că erau agitate (frământate) de aceste conflicte de doctrină.

Prima homilie tratează despre credință. Iată aci un extras: „credința este atunci când un om crede că Dumnezeu este Creatorul tuturor lucrurilor, Cel care a creat cerurile, pământul, marea și tot ceea ce se găsește în ea, care a întocmit pe Adam după chipul și asemănarea Sa, care a dat Legea lui Moise, care a trimis Duhul

Sfânt peste prooroci și care mai mult decât atîta, a trimis pe Mesia în această lume. Acest om trebuie să mai creadă de asemenea în învierea morților și în taina botezului. Aceasta este credința bisericii lui Dumnezeu. Apoi trebuie să încetăm de a mai păzi, orele, sabatele, lunile și anotimpurile. Să respingem descîntecele, ghicirea, citirea în stele și magia, ca și curvia, ospețele și orice învățături greșite, care sînt armele celui rău. De a se abține de lingușire, de cuvinte microase, de hulă și de preacurvie. De a se păzi de mărturie mincinoasă și de fățarnicie. Acestea sînt lucrările credinței, bazate pe adevărata stîncă „Mesia”, pe care se zidește întreaga clădire”.

„Afrahat” condamnă învățăturile lui Marcion și ale lui Mani. El menționează că există multe lucruri pe care nu le putem înțelege. El recunoaște taina „Treimii”, însă dezaprobă întrebările curioase. El scrie : „Ce există deasupra cerurilor, cine poate să spună acest lucru ?” Și sub pămînt, ce se găsește ? Nimeni nu știe acest lucru. întinderea cerului, pe ce este ea întinsă ? Cerurile, cum sînt ele suspendate ? Pămîntul, pe ce se sprijinește ? Și oceanul, cine este Cel care i-a fixat marginile ? Noi sîntem fiii lui Adam și aici jos noi pătrundem atît de puțin cu ajutorul simțurilor noastre. însă noi știm un lucru : „Dumnezeu este unul singur, Mesia este unul singur, și Duhul Sfînt este unul singur. Există o singură credință și un singur botez. Ceea ce noi vom spune în plus nu ne va sluji la nimic ; noi vom rămîne sub adevăr. Și dacă noi vom căuta să înțelegem acest lucru va fi de asemenea în zadar ! Studiind proorociile, Afrahat a ajuns la concluzia că atacurile Persiei asupra imperiului roman nu vor putea reuși.

Persecuțiile creștinilor în Persia, cînd creștinismul devenise deja religia de stat a romanilor, a dus după sine relații foarte încordate între cele două imperii și cînd în anul 399 Jezdegerd I-ul a urcat pe tronul persan, împăratul roman l-a trimis pe episcopul Maruta pentru a interveni în favoarea credincioșilor. Maruta a fost un diplomat abil și în colaborare cu Isaac, care fusese înscăunat ca mitropolit primat al Seleuciei — Ctesiphon, el obținu dela regele persan permisiunea de a convoca un sinod la Seleucia (410) cu scopul de a reorganiza biserica persană, foarte mult diminuată din cauza persecuțiilor. La acest sinod, doi funcționari regali, au prezentat pe Isaac ca conducătorul creștinilor.

Episcopii occidentali au înmînat lui Maruta o scrisoare care a fost tradusă din greacă în persană și care a fost prezentată regelui. Acesta a aprobat-o și a dat ordin ca ea să fie citită înaintea episcopilor adunați. Pretențiile cuprinse în această scrisoare au fost aprobate de toți. După marele necaz (marea persecuție) prin

care au trecut, acești creștini persani au fost dispuși de a face concesiile aceluia care le-ar aduce pacea. Darea de seamă a sinodului ne informează că acest sinod s-a ținut în anul al XI-lea, al lui Jezdegard, marele rege bizantin, după care bisericile Domnului au găsit pacea, suveranul dînd adunărilor lui Hristos slavă de a slăvi pe Hristos cu îndrăzneală în timpurile lor fie prin viață, fie prin moarte și după care el a risipit norii persecuției care apăsau asupra tuturor bisericilor lui Dumnezeu, asupra întregii turme a lui Hristos. El a dat ordin ca în întreaga împărăție, templele distruse de către predecesorii săi, să fie restaurate în mod magnific, ca altarele să fie ridicate și puse în stare de funcționare și ca acei care au suferit bătăi sau închisoare din dragoste pentru Dumnezeu să fie eliberați. „Acest lucru s-a petrecut cu ocazia alegerii onorabilului nostru „părinte înaintea lui Dumnezeu Mar Issaac, episcop de Seleucia și căpetenia tuturor episcopilor din răsărit. El a fost vrednic de această grație acordată de Dumnezeu, el, prin a cărui prezență și cîrmuire s-a deschis pentru biserica lui Dumnezeu poarta păcii, el, care în umilință și cinste a întrecut pe toți episcopii din răsărit care au fost înaintea lui... și prin mesagerul păcii pe care Dumnezeu în bunătatea Sa (mila Sa) l-a trimis în orient — Mar-Maruta — părinte înțelept și cinstit, care a adus pacea și unirea între orient și occident. El s-a străduit de a întări bisericile lui Hristos, pentru ca legile evlavioase și dreptele orînduiri stabilite în occident de către episcopi vrednici de cinste, să fie adoptate în orient pentru întărirea adevărului și a întregului popor al lui Dumnezeu. Prin străduințele diversilor episcopi din țările romane, cu toate că în mod fizic ei sînt departe de noi, toate bisericile și adunările din orient, au primit daruri de dragoste și compasiune”.

A fost o bucurie sinceră pentru această izbăvire din asuprire și mulțumiri s-au ridicat către Dumnezeu pentru intervenția Sa plină de milă. S-au rugat de asemenea pentru ca împăratul să trăiască mult și pentru totdeauna. Se spune că în aceste momente glorioase ale sinodului, sufletele celor care au luat parte aici, s-au simțit ca transportate înaintea Tronului gloriei lui Hristos. „Noi cei patruzeci de episcopi, veniți din locuri diferite, am ascultat cu atenție citirea scrisorii episcopilor din occident”. Ea a consemnat cum că nu era necesar de a avea doi sau trei episcopi în aceeași localitate și că unul singur trebuie să fie îndeajuns pentru o localitate și un district. Numirea unui episcop trebuia ca să depindă de cel puțin trei episcopi, care lucrau în numele mitropolitului. Au fost stabilite datele sărbătorilor. Toate prescripțiunile sinodului dela Niceea din timpul lui Constantin, au fost citite

și toți cei adunați le-au semnat. Mar Isaac a declarat: „Oricine nu aprobă și nu acceptă aceste legi minunate și excelente să fie blestemat de poporul lui Dumnezeu și să fie lipsit de orice autoritate în biserica lui Hristos”. „Noi 'toți episcopii", se mai spune, „Sîm corfcornat ace^ță declarație printr-un „Amin" și noi am repetat cuvintele sale". Ivlar Maruta a spus atunci : „Toate aceste explicații, legi și canoane vor fi scrise și apoi noi le vom semna și le vom confirma printr-un legămînt veșnic". Mar Isaac a mai declarat: „Eu semnez în fruntea tuturor (cel dintîi)". Apoi toți episcopii făgăduiră după el : „Noi de asemenea acceptăm din toată inima și confirmăm prin semnăturile noastre cele scrise mai sus". După ce a prezentat această declarație regelui, Isaac și Maruta, s-au mai adresat încă odată episcopilor : în acești termeni: „Altădată ați fost înspăimîntați și ați lucrat în taină, dar acum marele rege v-a acordat pacea". Și cum Isaac avea trecere pe lîngă marele rege, acesta din urmă l-a instituit ca conducător al tuturor creștinilor din orient. În mod special odată cu sosirea episcopului Maruta, prin grația marelui rege ni s-a adus pacea și siguranța".

S-au stabilit apoi reguli pentru numirea conducătorilor care vor urma în viitor—prin Isaac și Maruta sau succesorii lor—care vor avea și aprobarea suveranului domnitor. Vorbind despre conducător, Maruta a mai spus : „nimeni nu are voie să se ridice împotriva lui. Dacă cineva se revoltă împotriva lui, se opune voinței lui, noi trebuie să fim informați. Noi vom raporta atunci marelui rege și el este acela care va judeca pe cel vinovat, oricine ar fi el". Terminînd Isaac și Maruta, au spus că toate aceste lucruri trebuie ca să fie așternute pe hîrtie, tot'eeea ce era necesar pentru serviciul bisericii catolice. Acest lucru a fost acceptat cu iucurie și s-a convenit, că oricine se va ridica împotriva acestor decizii, să fie scos definitiv din biserica lui Hristos, că rana lui nu va putea fi vindecată și că regele îl va pedepsi cu mare asprime.

Multe alte hotărîri au fost decretate ca și aceasta: preoții vor fi de acum înainte celibatari. Episcopii care nu puteau lua parte la sinod din cauza distanțelor, să fie obligați la hotărîrile luate. Cîțiva episcopi care dela început s-au împotrivit lui Isaac, au fost condamnați ca rebeli. Adunările în case particulare au fost interzise. Limitele parohiilor au fost fixate, avînd cîte o biserică pentru fiecare parohie.

Orientul și occidentul s-au unit astfel și diferiți episcopi au fost trimiși în diferite localități pentru a pune capăt tuturor acestor deosebiri.

Moartea lui Isaac a dezvăluit fragilitatea acestei înțelegeri, care nu s-a bizuit decît pe voința regelui. Un mare număr de no-

bili alăturîndu-se bisericilor, gelozia magilor a fost ațîțată și regele credincios vechii sale religii a fost influențat de către preoții lui. Isaac nu a mai fost acolo pentru a interveni și cînd preoții creștini prea pătrunși de importanța noii lor poziții oficiale, l-au înfruntat pe rege în față, acesta jignit de această opoziție, a pus să fie executați pe loc mai mulți din aceștia. La moartea suveranului, succesorii lui Jezdegard al II-lea și Bahram V deslănțuiră o persecuție generală și severă.

3) NESTORIUS

între timp anumite evenimente din occident, au pregătit o schimbare cu urmări vaste pentru bisericile siriene și persane.

În anul 428, Nestor, predicator în Antiohia, născut la poalele munților Taurus, în Siria, a fost numit de către împăratul bizantin Teodosiu al II-lea, episcop al Constantinopolului. Marea sa elocvență și energia sa, au dat și mai multă strălucire înaltei sale poziții. El a fost influențat de învățătura lui Teodor de Mopsuestia care rezistînd tendinței crescînde de a face din fecioara Măria un obiect de adorare, insistase asupra nepotrivirii termenului de „Maica Domnului". Învățătura lui Teodor nu a fost în general condamnată. Totuși, cînd Nestor a adoptat-o, el se izbi de dorința poporului de a slăvi pe Măria și a fost acuzat că neagă adevărata divinitate a Domnului. Rivalitatea existentă între episcopatele din Alexandria și Constantinopol și între școlile din Alexandria și Antiohia, au ațîțat pe Ciril, episcopul din Alexandria ca să profite de această ocazie pentru a-l ataca pe Nestor. Un sinod s-a reunit la Efes. Dominat în întregime de către Ciril, el nu a așteptat sosirea episcopilor care erau de partea lui Nestor și a condamnat pe acesta din urmă. O ceartă amară s-a iscat atunci, și de dragul păcii, împăratul care mai întîi refuzase confirmarea hotărîrilor sinodului, sîrși prin a destitui și exila pe Nestor. Acesta și-a petrecut restul zilelor sale în sărăcie și pericole schimbînd activitatea și popularitatea sa cu o viață de lipsuri și izolare într-o oază a pustiului egiptean.

Nu s-a mai învățat niciodată doctrina în cauză, și expulzarea sa, cauzată de așa zisele vederi greșite, a fost în mod simplu rezultatul invidiei personale a tovarășului său, episcopul Ciril. Un mare număr de episcopi protestînd împotriva judecății pronunțate asupra lui Nestor au fost în final expulzați și s-au refugiat în Persia unde au fost foarte bine primiți. Sosirea atîtor oameni

capabili și experimentați, nu putea face altceva decât să ajute la trezirea bisericilor și să dea un nou avînt la răspîndirea creștinismului în regiunile îndepărtate. Toate bisericile orientale de atunci, au început ca să fie numite nestoriene — cu toate că ele au protestat împotriva acestei calificări — și au fost privite ca atașate la o doctrină pe care nici ele, nici Nestor nu au mărturisit-o. Ele se deosebeau de bisericile bizantine și romane și le erau chiar opuse. Unul din ai lor scria : Ele sînt pe nedrept și în mod insultător numite „nestoriene” deoarece Nestor nu a fost niciodată patriarhul lor, căci aceste biserici nici nu înțeleg măcar limba în care el a scris. Însă cînd ele au aflat cum el apăra adevărul recunoscut despre cele două naturi și cele două personalități ale singurului Fiul al lui Dumnezeu, și ale singurului Hristos ele confirmă mărturia sa, avînd ele înșile o aceeași convingere asupra acestui punct. Adevărul este mai degrabă că Nestor a urmat aceste adunări și că nu le-a condus.

În timpul exilului său, Nestor a scris o expunere a credinței sale și cele ce urmează sînt extrase din „Bazarul lui Heraclide” titlu dat cărții sale pentru a fi ferită de nimicire.

Scriind despre ascultarea lui Hristos el spune : „El a luat deci un trup de rob, o stare umilă care și-a pierdut asemănarea cu Dumnezeu. El nu și-a luat nici cinstea, nici slava, nici adorarea, nici chiar autoritatea, cu toate că a fost Fiul lui Dumnezeu. Starea lui de rob a acționat prin ascultare în persoana Fiului lui Dumnezeu, potrivit planului lui Dumnezeu, însușindu-și gîndul lui Dumnezeu și renunțînd la al său propriu. El nu a făcut nimic din ceea ce a dorit El ci numai ceea ce dorea Dumnezeu, Cuvîntul. Căci aceasta înseamnă „chipul lui Dumnezeu”, căci starea de rob nu poate avea voință și plăcere proprie decât că trebuie să îplinească numai voința persoanei și „chipului” căreia îi aparține. De aceea chipul lui Dumnezeu a luat un chip de rob și nu s-a dat înapoi dela această umilință a chipului de rob și a luat-o așa cum era pentru ca chipul lui Dumnezeu să poată fi în toți”,.

„El a luat acest chip, cu scopul de a ridica vinovăția primului om și de a-i reda acest chip dela început pe care l-a pierdut. Trebuia deci ca El să ia asupra Sa, ceea ce a dus la vinovăție, ceea ce era supus și înrobit ca și necinstea și nenorocirea care era legată de vinovăție, căci în afară de persoana Sa, nu există nimic divin, cinstit și de sine stătător .... Cînd un om este mîntuit de toate cauzele care au produs neascultarea, el poate fi în adevăr considerat ca fiind fără păcat. De aceea Domnul Isus, a luat chip (natură) omenesc—care natură (chip) a păcătuit— pentru că dacă El ar fi luat o natură care ar fi fost incapabilă să păcătuiască, s-ar

fi putut crede că din cauza naturii Sale, El nu ar fi putut ca să păcătuiască și nu din cauza ascultării Sale .... El nu a căutat ca să fie ascultător în lucrurile care îi puteau aduce cinstea, puterea sau faima, ci în lucrurile sărace, disprețuite, slabe și neînsemnate — care mai degrabă îl puteau întoarce de pe drumul ascultării—în acele lucruri care nu pot provoca ascultarea ci mai degrabă nepăsarea și neglijența. El nu a primit nici un fel de îmbărbătare dela nimeni, ci numai în El singur a găsit dorința de a asculta de Dumnezeu și de a dori să-i facă voia ! Deci orice sprijin din afară îi lipsea. Cu toate că avea în permanență împotriviri, pe care trebuia să le biruiască, El nu s-a lăsat în nimic ca să fie depărtat de voia lui Dumnezeu, nici chiar atunci cînd Satan a întrebuițat toate mijloacele posibile ca să-l ducă acolo. Și diavolul s-a străduit cu atît mai mult, cu cît a văzut că Hristos nu căuta nimic pentru El însuși ; căci la început El nu a făcut nici o minune și nu se părea că ar avea misiunea de a învăța. El s-a mulțumit de a fi supus și de a păzi toate poruncile. El a fost în legătură cu oameni de toate condițiile și a avut de a face cu toate poruncile. El avea posibilitatea ca să nu asculte, însă El s-a condus întotdeauna cu energie și nu a întrebuițat pentru subzistența sa nimic special sau diferit de mijloacele obișnuite, mulțumindu-se de a acționa în aceste lucruri ca și ceilalți. Altfel s-ar fi putut spune că El era ferit de păcat printr-un ajutor extern și că nu ar fi putut scăpa fără acest ajutor. El a păzit totuși toate poruncile mîncînd și bînd. Astfel în oboseală și trudă, El rămîne ferm în țelul Său, voia Lui fiind stabilită pe cea a lui Dumnezeu. Și nimic nu îl putea face ca să iasă din această voie sau să-L despartă de ea, căci El nu trăia pentru Sine, ci pentru Acela căruia îi aparținea persoana Sa. Această persoană L-a păstrat fără pată, fără sbîrcitură și astfel a dat biruința naturii umane”.

După ce a vorbit despre botezul și ispitirea lui Hristos, apoi despre misiunea Sa, de a propovădui mîntuirea, Nestor continuă : „Prin moarte Dumnezeu nu a voit ca să îndeplinească distrugerea omului, El l-a dus la pocăință și l-a ajutat ...” Autorul arată apoi că planul lui Satan era de a conduce pe om pentru a doua oară la distrugerea finală, de data aceasta convingîndu-l ca să dea la moarte pe Hristos — și el urmă mai departe : „Hristos a murit pentru noi oamenii rătăciți punînd moartea „la mijloc” pentru că ea trebuia ca să fie nimicită”. El nu S-a dat înapoi în fața faptului că El trebuia ca singur să se supună morții, pentru ca să se obțină nădejdea nimicirii morții. În această nădejde El a primit ascultarea printr-o dragoste nețărmurită — nu pentru ispășirea propriei sale vinovății (căci El nu era nicidecum vinovat) — ci pentru noi El

a suferit osînda și a cîștigat biruința pentru toți oamenii. Căci, după cum prin Adam noi toți am fost socotiți vinovați, tot așa prin biruința Sa, a fost cîștigată și pentru noi biruința".

4) MISIUNI NESTORIENE

Cînd bisericile orientale din afara imperiului roman, au fost înfierate ca „nestoriene" și declarate ca „eretice", conducătorii politici persani au înțeles că ele nu mai erau în primejdie de a se uni cu cele din Constantinopol sau din Roma. Ele se bucurară atunci de o libertate mai mare decît oricînd (ca niciodată mai înainte). La aceasta s-a mai adăugat și entuziasmul dat bisericilor prin exilații din occident care s-au refugiat în Persia. Datorită acestui fapt a rezultat o dublare de zel și de energie pentru propovăduirea Evangheliei la păgînii din jurul lor și de departe ; dar de asemenea și tendința de a pune bisericile sub aceeași conducere s-a afirmat din ce în ce mai mult. Nu numai că numeroase congregațiuni au fost înființate, dar s-au creat dioceze noi, și episcopii care au fost numiți acolo și-au luat sarcina noilor biserici și au menținut legătura cu organizația centrală. Dragostea pentru Domnul și compasiunea pentru păgîni (neamuri) au împins pe solii Evangheliei către regiunile cele mai îndepărtate. Ei au făcut călătorii neobișnuite și cuvîntul lor a fost însoțit de puterea mîntuitoare a Duhului Sfînt. Dar în același timp trebuie să recunoaștem că dorința de centralizare a condus pe nesimțite ca noile biserici să se depărteze— așa cum a făcut și centrul— de învățăturile Scripturii. Aici a existat încă dela început o cauză de slăbire, care trebuia ca mai tîrziu să-și aducă roadele sale.

Atîtea suflete s-au întors la Domnul încît au trebuit să se formeze dioceze ia Merv, Harat și Samarcand, în China și în alte părți. S-au găsit în apropiere de Madras și Katta-yam și în Travancore, tăblițe purtînd inscripții din secolul al VII-lea și al VIII-lea din care iată una : „Unul a suferit pedeapsa crucii, El adevăratul Hristos, singurul Dumnezeu și Călăuza sigură pentru totdeauna" . Bisericile au abundat în diferite părți ale Indiei. în secolul al VIII-lea un oarecare David a fost numit mitropolit al diocezelor din China. O listă datînd din secolul al IX-lea, menționează pe mitropolitii din India, Persia, Merv, Siria, Arabia, Herat și Samarcand. Și i face mențiunea și de alți episcopi, care din cauza mării lor depărtări dela centru, erau scutiți de a asista la sinoadele quadriennale, și

erau rugați ca tot la șase ani să trimită rapoarte și să nu neglijeze colecta pentru menținerea patriarhatului.

Acești misionari înflăcărați (zeleși) au vizitat toate părțile «continentului asiatic. Au fost stabiliți episcopi la Kambaluk <Pekin), Kashgar și Ceylon. Ei au pătruns de asemenea în Tartaria și în Arabia. Bisericile lor au sfîrșit prin a îngloba majoritatea părții populației din Siria, Irak, din provincia Khorassan, din anumite districte care înconjurau Marea Caspică și multe triburi mongole. Sfintele Scripturi au fost traduse în mai multe limbi. Un raport din secolul a IX-lea sau al X-lea menționează traducerea Noului Testament în „Sogdianeză" o limbă indo-iraniană. în apropiere de Singan-Fu, s-a descoperit o lespede datînd dela domnia lui Tse-Tsung (780—783) și purtînd o lungă inscripție în limba siriană și în chineză. Deasupra se găsea o cruce cu aceste cuvinte : „Monument care amintește de introducerea și propagarea nobilei legi din Ta Ts-in în împărăția de mijloc". Se relatează între altele sosirea lui Olopun, misionar, venit din Ta Ts-in (635) aducînd cu sine cărți sfinte și icoane. Apoi traducerea acestor cărți și aprobarea dată de autoritatea imperială ca și permisiunea de a propovădui în mod public această doctrină. Inscriptia menționează încă răspîndirea acestei noi învățături. Mai tîrziu, totuși budismul face mai mult progres, însă sub domnia lui Hiuan-Tsung (713—755) sosi un nou misionar Kiho și fu o trezire pentru biserică.

Mențiunea despre icoane arată că s-au îndepărtat deja de curăția primitivă a Evangheliei și acest declin a pregătit drumul pentru triumful ulterior al islamismului. în afară de aceasta, creșterea numărului de nestorieni sau de caldeeni, a corespuns cu o slăbire a caracterului lor moral și al mărturiei lor. Către anul 845, împăratul chinez Wu-Tsung a închis mai multe case religioase creștine și budiste și a obligat pe numeroșii lor ocupanți să se reîntoarcă la viața normală seculară (lumească) voind ca ei să se regăsească în rîndurile aceluia care plăteau impozitele funciare și ca să-și reia locurile lor în cercurile de familie din care își trăgeau obîrșia. Străinii trebuiau ca să plece în țările lor de origine.

Cînd marea invazie mahomedană a măturat Persia, un mare număr de creștini caldeeni sau nestorieni au fost împrăștiați sau absorbiți de islam, în special în Arabia și în sudul Persiei. Apoi cînd ordinea a fost restabilită, sub dinastia califilor Abbasizi la Bagdad, creștinii sirieni ocupară la curtea califilor poziții eminente, ca doctori și învățători în filosofie în știință și literatură. în 762 patriarhul s-a deplasat din Seleucia, care era în ruine, la Bagdad, noua capitală a cuceritorilor.

Gingis-han și imensele lui cuceriri, aducînd în 1258 luarea Bagdadului de către mongoli, nu pare să fi tulburat prea mult bisericile siriene. Conducătorii mongoli păgîni erau toleranți. Ei se serviră de nestorienii pentru negocierile lor politice cu puterile occidentale, în scopul de a se uni cu ele pentru distrugerea islamismului. Un agent activ al acestor negocieri a fost Yabh-Alaha III, un nestorian chinez de origine umilă care a devenit „patriarhul” bisericii siriene (1281—1317).

Din secolul al VII-lea pînă în secolul al XIII-lea, biserica siriană a fost tot atît de importantă în orient ca și bisericile romane și grecești în occident. Ea acoperea teritorii vaste și cuprindea populații considerabile. Bisericile din Persia și din Siria erau ramificate pînă departe și aveau în India și în China numeroase și înfloritoare misiuni. Majoritatea popoarelor din Turchestan și conducătorii lor acceptaseră creștinismul și în principalele centre asiatice se vedeau biserici creștine învecinîndu-se cu templele păgîne și moscheile mahomedane.

Două cimitire au fost descoperite în vecinătatea lacului sărat și cald dela Yssik-Kul, situat pe înălțimile muntoase ale Turchestanului rusc. Sute de pietre funerare, dovedesc prin crucile lor și prin inscripțiile lor că este vorba de morminte nestoriene. Ele datează din perioada dela mijlocul secolului al XIII-lea pînă la mijlocul secolului al XIV-lea. Numele celor mai mulți creștini înmormîntați acolo, indică că ei erau de neam tartar, atunci ca și astăzi stăpînitori în țară. Inscriptiile sînt în limba siriană și turcă. Printre numeroasele nume indigene, se găsesc de asemenea și cele ale cîtorva creștini străini : o femeie chineză, un mongol, un indian și un uigur, dovedind astfel că credincioșii din diferite ținuturi ale Asiei centrale, aveau legături unii cu alții. Cîteva inscripții menționează fie erudiția lor, fie darurile celor decedați sau slujba devotată față de biserici. Adeseori numele este urmat de termenul „credincios”. Se mai găseau de asemenea expresii de afecțiune și nădejde. Iată cîteva din aceste inscripții : „Acesta este mormîntul lui Pasah. Scopul vieții este Isus, Răscumpărătorul nostru” ; — „Aici se odihnește încîntătoarea tînără Iulia” — „Aici se odihnește preotul și generalul Zouma, preafericitul bătrîn, emir ilustru, fiul generalului Giwargis. Să unească Domnul duhul său cu duhurile părinților și sfinților în eternitate”. — „Aici se odihnește umilul credincios Pag-Mangku, vizitator eclesiastic al districtului”. — „Aici se odihnește Shliha, învățător și comentator celebru, care era lumina tuturor mînăstirilor, fiul lui Petru, augustul comentator al înțelepciunii. Vocea sa răsuna ca sunetul unei trâmbițe. Să unească Domnul nostru sufletul său curat cu cele ale dreptilor și ale

părinților. Să aibă parte de toate bucuriile cerești”. — „Aici se odihnește preotul Take, foarte zelos pentru biserică”.

Misionarii nestorienii și cei ai islamului rivalizau pentru a obține favoarea hanilor mongoli. În această luptă islamul a cîștigat și creștinismul sirian a început să meargă spre declin. La începutul secolului al XV-lea Timur sau Tamerlan își stabilise deja imperiul său, avînd Samarcandul ca centru. Cu toate că el era mahomedan, el a pustiiat Bagdadul și s-a făcut cunoscut prin devastări fără seamăn, încît mari regiuni asiatice nu s-au mai putut ridica niciodată. Atunci creștinismul a început să scadă în mod rapid în Asia occidentală.

5) CAUZELE DECLINULUI BISERICILOR

Cînd în cursul călătoriilor lor anevoioase, misionarii iezuiți și franciscani ai secolului al XIII-lea și ai următoarelor secole au stabilit că țara cea pierdută Cathai nu era alta decît China cea recent descoperită, ei au găsit acolo numeroși creștini sirieni. Ioan de Monte Corvino, misionar franciscan care a murit în China la 1328, scria: „Eu am plecat din Tauris, oraș persan în anul Domnului 1291 și m-am dus în India .... Eu am petrecut acolo trei-sprezece luni și am botezat în diferite locuri din această regiune aproximativ o sută de persoane .... Eu mi-am continuat călătoria mea pentru a ajunge la Cathai, împărăția împăratului tartarilor numit „Marele Han”. I-am prezentat o scrisoare a domnului nostru papa și l-am invitat să primească credința catolică a Domnului nostru Isus Hristos, însă el era prea îmbătrînit în idolatrie. Totuși el a arătat multă bunătate față de creștini și iată sînt doi ani de cînd locuiesc la el.

Nestorienii care își dau numele de creștini, dar care s-au rătăcit din nefericire dela religia creștină, au devenit atît de puternici în această regiune, că nu îngăduiau nici unui creștin de rit diferit de a ridica nici cea mai mică capelă, sau să proclame o altă doctrină decît cea a lor”.

Către anul 1330 arhiepiscopul din Soltania scria despre Ioan de Monte Corvino astfel : „Era un om drept, plăcut lui Dumnezeu și oamenilor .... El ar fi putut converti toată țara la credința creștină catolică, dacă nu ar fi fost împiedicat de nestorienii, creștini rătăciți, adevărați necredincioși ... el și-a dat multă osteneală de a-i aduce ca să asculte de mama noastră sfința biserică a Romei; fără această ascultare, le-a spus el, voi nu puteți fi mîntuiți. Din

această cauză schismaticii nestorienii l-au urât foarte mult". Se spune că au existat mai mult de 30 000 nestorienii în țara Cathai (China); ei erau bogați și aveau biserici frumoase, în mod pios împodobite cu cruce și icoane în cinstea lui Dumnezeu și a sfinților. Se presupune că, dacă ei ar fi vrut să se înțeleagă cu frații franciscani și cu ceilalți creștini care locuiau în țară, ei ar fi putut converti la credința cea adevărată toată populația, inclusiv pe împăratul. Ioan de Monte Corvino, descriind metoda lui de lucru, se plînge pentru că frații lui nu îi scriu și el este foarte neliniștit cu privire la știrile care îi parvin din Europa. El vorbește despre un medic călător care a rostit în această țară hule de necrezut împotriva scaunului dela Roma și împotriva ordinului nostru franciscan, astfel că această stare de lucruri în occident și cu privire la acest lucru, eu aș dori foarte mult să cunosc adevărul. El cerea insistent de a trimite imediat ajutoare capabile. El mai spune că a tradus deja Noul Testament și Psalmii în limba țării. El adaugă : Eu am lăsat ca ele să fie copiate cu cea mai frumoasă caligrafie posibilă. Astfel, scriind, citind și propovăduind, eu mărturisesc în mod public legea lui Hristos".

Cînd Robert Morrison studia limba chineză la Londra, înainte de a pleca în serviciul „London Missionary Society” pentru a îndeplini marea lucrare de traducere a Bibliei în limba chineză, i s-a arătat un manuscris chinez pe care l-a studiat. Acest document găsit în „Muzeul britanic” conținea o armonie a Evangheliilor, cartea Faptele Apostolilor și Epistolele lui Pavel, ca și un dicționar latino-chinez atribuite unui misionar romano-catolic necunoscut din secolul al XVI-lea. În analele chineze, după o descriere a sfîrșitului dinastiei Ming (1368) se citește acest comentariu : „un oarecare, originar din marele ocean occidental a venit în capitală. El spune că Domnul cerurilor Ye-son, s-a născut în Yu-te-a, care este identică cu vechea țară din Ta-Ts-in (Roma); că, cărțile istorice demonstrează că această țară exista dela crearea lumii, adică de 6 000 de ani și că ea este fără îndoială pămîntul sfînt al istoriei și origini tuturor lucrurilor din lume. El spune apoi că această țară trebuie să fie considerată ca aceea unde Domnul cerurilor a creat rasa umană. Aceste declarații par să fie cam puțin prea exagerate și nu se știe dacă sînt vrednice de încredere”.

Cu excepția unei numeroase și interesante comunități de creștini sirieni, pe coasta Malabarului la sud de India și a cîtorva credincioși împrăștiati pe lîngă Urumiah, căminul lor primitiv, aceste biserici persane și siriene au dispărut din Asia, unde ele ocupau altă dată o parte atît de mare.

6) REZUMAT

Pînă la sfîrșitul secolului al III-lea, bisericile și-au păstrat într-o largă măsură simplitatea scripturală în organizarea lor. Despărțiți pînă la un anumit punct de discuțiile teologice ale occidentului, mesagerii apostolici trimiși de aceste biserici, și-au concentrat energia lor asupra călătoriilor neîncetate și au reușit să propovăduiască Evanghelia și să întemeieze biserici în cele mai îndepărtate locuri ale Asiei. În secolul al IV-lea, cînd bisericile lumii romane încetară de a mai fi persecutate, cele din Persia și din orient, intrară într-o perioadă de suferințe arzătoare, așa cum nu mai cunoscuseră niciodată. Însă ele au îndurat toate acestea și au triumfat prin credința și răbdarea lor. Ele au fost mai puțin slăbite prin pierderile rezultate în urma persecuției, decît prin planul de alianță (federație) al papei Ben Aggai, care în urma sinodului dela Seleucia, a deschis drumul introducerii sistemului ecleziastic romano-catolic la începutul secolului al V-lea. Totuși sistemul a fost neapărat necesar ca să fie modificat, datorită faptului că în Persia și pe alocuri în Asia, conducătorii politici rămăseră păgîni și acei care în timpul lui Constantin văzuseră prin unirea bisericii cu statul una din cauzele principale ale corupției bisericii occidentale, puteau spera mai bine pentru orient unde această unire nu putea avea loc.

Totuși organizația romano-catolică prin parohiile sale, prin clerul său, prin episcopii și mitropoliții săi, au reușit ca să cîștige înțîietatea. Credincioșii sirieni, lăsînd la o parte poruncile simple ale Sfintei Scripturi, și-au irosit forțele lor în dispute, intrigi și dezbinări, lucruri care s-au ivit încontinuu în mijlocul lor din cauza ambițiilor anumitor oameni care candidau la poziții influente de episcopi, și patriarhi. Chiar trezirile care avură loc din cînd în cînd nu putură să oprească mersul descendent al bisericilor. Aceste treziri erau peste tot lucrarea oamenilor autoritari care căutau să întărească dominația episcopală și nu mișcări ale Duhului Sfînt, care să conducă sufletele prin Cuvînt spre ascultare de poruncile Domnului.

Separînd biserica orientală de biserica occidentală, partea despărțită nestoriană ar fi putut fi un mijloc de însuflețire al mărturiei, dacă ea ar fi pus înaintea sufletelor modelul Scripturilor. Ori încurajînd pentru un timp zelul misionar, ea nu a scuturat (lepădat) nici dominarea clerului, nici credința în eficacitatea sacramentelor pentru mîntuirea sufletului. Binele de care ar fi putut ca să beneficieze bisericile separate de stat, a fost puternic diminuat

de faptul că ele aveau mitropoliți sau patriarhi care reclamau sprijinul brațului lumesc pentru a face să fie acceptate decretele lor, făcându-se astfel adeseori instrumente de opresiune ale Statului. Aceste biserici s-au învățat ca să considere în mod fatal ca centru al lor, nu pe Hristos, ci Seleucia sau Bagdadul. Ele trimiteau rapoartele lor acolo, mai degrabă decât să consulte pe „Acela care umblă prin mijlocul celor șapte sfeșnice de aur”. Ele primiră de acolo pe episcopii lor pentru ca să-i conducă, în loc să se bizue pe Duhul Sfânt ca să li se dăruiască darurile duhovnicești necesare pentru zidirea sfinților și propovăduirii Evangheliei. Prin același intermediu au fost introduse icoanele, contribuind astfel la slăbirea mărturiei Evangheliei printre păgâni, adoratori de idoli, și la distrugerea puterii de rezistență în fata mării invadatoare a Islamului, care a copleșit în mod definitiv vaste teritorii, unde s-a nădăjduit mult ca să se vadă domnind cunoștința despre Hristos.

CAPITOLUL V

VALDENZII ȘI ALBIGENZII

1) MIȘCĂRI SPIRITUALE ÎN OCCIDENT (100—1230)

Frații din Bosnia și din alte regiuni ale Balcanilor, traversând Italia pentru a se duce în sudul Franței, au găsit pretutindeni credincioși care împărtășeau credința lor și care erau în totul de acord cu doctrina lor. Clerul romano-catolic îi numea bulgari, catari, patarini, etc. și potrivit uzanțelor din Asia Mică și Balcani de secole, afirmau cum că ei erau manicheeni.

Pe lângă cercurile de care aparțineau acești frați, s-au mai format și altele în mijlocul bisericii din Roma. Au rezultat mișcări spirituale care au cîștigat o mulțime de persoane atașate numai cu numele de biserica Romei, însă care au părăsit slujbele catolice pentru a se uni cu aceia care citeau și explicau Cuvîntul lui Dumnezeu. Printre acești învățători, unul din cei mai eminenți a fost Pierre de Bruys, predicator capabil, care înfruntînd pericolele timp de douăzeci de ani, a călătorit în Dauphine, în Provence, în Languedoc și în Gascogne, întorcînd mulțimi la învățăturile Scripturilor, și făcîndu-le să abandoneze superstițiile care le-au fost propovăduite. El a fost ars pe rug la Saint Gilles în 1126. El a arătat din Cuvîntul lui Dumnezeu că nu trebuie să se boteze decât